

Дроздовський Д. І.
ORCID: 0000-0002-2838-6086
кандидат філологічних наук,
науковий співробітник відділу зарубіжних і слов'янських літератур
Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка
Національної академії наук України
м. Київ, Україна

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У РОМАНІ «ЧЕРВОНИЙ ГАОЛЯН» МО ЯНЯ: ПОГЛЯД ІЗ ПОЗИЦІЇ МЕТАМОДЕРНІЗМУ

Ключові слова: Мо Янь, сучасна китайська література, метамодернізм, гуманізм, дискурс війни, реалізм.

Романістика китайського письменника Мо Яня (莫言; справжнє ім'я та прізвище – Гуань Мое, 管謨業) реалізує одну з ключових ідей, яка передбачає, за заповітом А. Нобеля, можливість здобуття Нобелівської премії з літератури: «to the person who, in the field of literature, produced the most outstanding work in an idealistic direction»¹⁸. Передусім ідеться про *ідеалістичний напрям*, що визначає художньоестетичний потенціал літературного твору і є суголосним із ідеалізмом як чинником метамодерністського світогляду, який є одним із напрямів постпостмодернізму.

На думку науковців, оповідач у романі обирає стратегію *ідеалізації* описуваного географічного простору: «Прийом ідеалізації міфологізує Північно-східну Гаомі, яка уявляється країною великих добродіїв і так само великих злочинців <...>. Цей аспект – коли частина Китаю зображується екзотизовано й водночас якби є частиною великого – вселюдського світу, є вкрай важливим для Мо Яня» [Селігей 2015, 257]. В. Селігей вказує на те, що роман «Червоний гаолян» «є унікальним прикладом багатокomпонентного синтезу вкрай відмінних художніх методів – реалізму і модернізму, західного і східного в мистецтві. Зовнішній для героїв світ не розчинений в індивідуальному, натомість, зберігається виразний подієвий сюжет, через переживання якого розкривається духовний світ героїв.» [Селігей 2015, 256]. Поділяючи це міркування дослідника, зауважимо, що в романі представлено вияви романтичного уявлення про Всесвіт, який існує в єдності фізичного й метафізичного (трансцендентального). У праці «Романтики й модерністи» (2020) професор НаУКМА Борис Шалагінов наголошує, що

---

¹⁸ <https://www.nobelprize.org/alfred-nobel/full-text-of-alfred-nobels-will-2/>

німецькі романтики розуміли літературу як «надфеноменальне» явище, здатне підштовхувати до *піднесеного* (в кантіанському розумінні). <...> Ідея про «належне буття» як «надфеноменальність» передбачає, що наблизитися до такого буття «можна тільки подумки, але ця думка залишається для людини орієнтиром у її «вічному поверненні» до істини, добра, шляхетності й миру» [Шалагінов 2020, 9]. У такому разі поняття «надфеноменальне» є синонімом до поняття «трансцендентальне», яке є одним із базових у філософії кантіанства (див.: «Критика чистого розуму» Канта, розділ «Трансцендентальна естетика»).

Оповідачеві в романі «Червоний гаолян» властиве прагнення робити оцінки стосовно подій минулого, зіставляючи їх із теперішнім, поєднуючи часові виміри, накладаючи історичну реальність і конкретні факти на метафізичну «ентелехію», що реалізує рух людського духу. Оцінки подій у романі «Червоний гаолян» мають характер філософських морально-етичних узагальнень, вони увиразнюють голос оповідача, його світогляд, виявляючи метамодерністську сутність: «Я думаю, що призначені одне одному для шлюбу люди навіть за тисячі лі поєднуються ніточкою долі, і твій жереб на все життя призначається тобі Небом, не залишаючи можливості перебирати» [Мо Янь 2015, 74]; «герої покоління мого дідуся, як і мешканці Північно-східного селища в повіті Гаомі, мали такі ж своєвільні характери, як і гаолян – їх не зрівняти з кволими представниками мого покоління» [Мо Янь 2015, 69]. В. Селігей звертає увагу на те, що в романі «система головних героїв, яка зумовлює будову оповіді, втілює авторське переконання про поступове слабшання сили духу в кожному наступному поколінні» [Селігей 2015, 256]. Метамодернізм у літературному вияві передбачає поєднання двох протилежних світоглядних настанов, які зведені разом задля увиразнення основної художньої інтенції, що реалізує контамінацію історичного й метафізичного (надреалістичного). Світогляд оповідача в романі «Червоний гаолян», на нашу думку, так само доцільно схарактеризувати в категоріях метамодерністського мислення, якому через центральну фігуру метаксису властиве поєднання полярних, опозиційних первнів. О. Павлов вважає, що «по суті, метамодернізм – новий тип чуттєвості («структура почуття»), що може апелювати до іронії, коли серйозності стає занадто багато, і до наївності, коли в культурі починає домінувати цинізм. Саме тому автори обирають термін «осциляція» – розгойдування між модерном (ентузіазм) і постмодерном (насмішка). Префікс «мета» позначає одночасно «з-», «між-» і «за-» [Павлов 2019, 292]. Метамодерністи, услід на Фогеліном (Voegelin), вважають, що «людське існування <...> розкривається як існування «між» двома полюсами напруги – земним і божественним, досконалим і недосконалим, істиною і неправдою, порядком і хаосом» [Павлов 2019, 293].

Художній світ роману «Червоний гаолян» передбачає нагромадження конфліктів і воєнних зіткнень, покликаних посилити в читачеві прагнення гуманізму, інтенсифікувати гуманістичні вияви світосприйняття. Мо Янь, подібно до письменників метамодерністського типу, ущільнює історичну тканину, насичує її жахливими ситуаціями знущання (фізичним і моральним) над людиною, щоб показати неприпустимість війни. Чим більше в романі епізодів, у яких людина постає об'єктом знущань і тортур, тим сильнішою є читацька огида до війни як такої. Поруч із «часом катастроф» у романі представлено ідею про «одвічний час», у якому існує особливий метафізичний детермінізм, над яким не має сили ідеологія. Час у «великому» вимірі стирає відчуття болу від пережитої трагедії й показує, наскільки слабкою є людина як біологічний вид. Натомість велич людини полягає у здатності знаходити в собі сили для мирного співіснування, а не для знищення Іншого.

У романі Мо Яня оповідач вдається до філософських узагальнень, у яких вбачаємо властиву східній літературі репрезентацію мудрості, яка має стати частиною нинішнього життєсвіту. Зображуване минуле контрастує з такою мудрістю. Війна породжує хаос і тисячі загиблих, про що свідчать їх могили: «Небо й земля перемішалися, усе навколо втратило чіткі обриси, безладні кроки членів команди чутно було уже десь іздалеку [Мо Янь 2015, 4–5].

У природі в романі все підпорядковане ідеї життя на відміну від цивілізації, де ідеологічні розходження стають поштовхом до кривавих війн. А через війну людина руйнує світ природної гармонії: «На мирних і важких гаолянових полях, на верхівках сидить зграя голубів, яку вигнав із дому буревій війни. Вони уважно дивляться на бабусю, ніби гірко оплакують її» [Мо Янь 2015, 121]. Образ «Неба», до якого звертається бабуся в романі «Червоний гаолян», асоціюється з трансцендентальним світом, що водночас є вмістилищем вищої мудрості й абсолютного блага: Бабуся зауважує: «Небо подарувало мені коханого, Небо подарувало мені сина, Небо подарувало мені багатство, Небо подарувало мені тридцять років налітого, мов червоний гаолян, життя. Небо, якщо вже ти дало все це мені, то не забирай назад, помилуй мене, відпусти мене! <...>. Небо, що таке моральна чистота?» [Мо Янь 2015, 119].

Мотив єднання з природою («Бабуся розказувала, що коли він (батько – Д. Д.) бачив воду, то тягнувся до неї, мов до рідної матінки» [Мо Янь 2015, 10]) в загостреному вияві контрастує з мотивом агресії людини під час воєнних подій. Мо Янь зіставляє два виміри реальності: гротескового соціально-політичного конфлікту, який мав місце в минулому й постає об'єктом рефлексій із боку теперішнього часу, й простір «вищої» (або ж *фантастично-казкової*) реальності, яка має метафізичну («надфеноменологічну», «надреальну») репрезентацію в метамодерністському ключі.

Йдеться зокрема й про віру у вищі сили, які визначають справедливість у людському світі.

У романі «Червоний гаолян» експліковано загальнолюдські цінності, властиві представникам різних цивілізацій і культур. Письменник послуговується мотивом спокути, пояснюючи причини гріха й осмислюючи, чому людина вдається до зла, поводячи себе негідно.

Гуманізм представлений у романі «Червоний гаолян» на кількох рівнях:

– світогляд оповідача, який вдається до філософських узагальнень і алегоричних висловлювань. У творі представлено контемплативний погляд на світ, у якому домінує внутрішній спокій і рівновага. Водночас картини жорстоких протистоянь у минулому переконують оповідача, що тільки виважений, спокійний погляд на світ є запорукою життя цивілізації в майбутньому;

– зображення природи, яка в романі допомагає розкрити психологічні та філософські аспекти, постаючи антиподом до діяльності людини. Природа асоціюється з плінністю: минає все – як добре, так і погане.

Література:

1. Мо Янь. Червоний гаолян; з кит. пер. Н. Кірнсова. Харків: Фоліо, 2015. 638 с.

2. Павлов А. В. Философия культуры в постпостмодернизме: критический анализ. Дисс. на соис. уч. ст. докт. философ. наук. 2019. Режим доступу: <https://iphras.ru/page37058456.htm>

3. Селігей В. Образна система роману «Червоний гаолян»: життя та смерть у містичному світі гаоляного краю. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Філологічні науки (літературознавство)*. № 2 (16), жовтень 2015, сс. 255–260.

4. Шалагінов Б. Романтики і модерністи. Нариси з історії німецької літератури та естетики XIX–XX століть. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2020. 224 с.

5. Xie J. Mo Yan Thought: Six Critiques of Hallucinatory Realism (Literary and Cultural Theory). Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH, 2017. 288 p.